Advances in Science and Education, 2026, 128–132

doi: 10.70728/edu.v02.i08.028
Volume 02, Issue 08
ISSN: 3060-5415
Paper

PAPER

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING METODIK TAYYORGARLIGIGA QO‘YILADIGAN ZAMONAVIY TALABLAR

Zarpullayeva Kamola Zafar qizi[1]

[1] Jizzax Davlat pedagogika universiteti Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi II Kurs tayanch doktaranti

* zarpullayeva364@gmail.com

Abstract

Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligiga qo‘yiladigan zamonaviy talablar kompleks tarzda tahlil etilgan. Unda o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, pedagogik jarayonni samarali tashkil etish, innovatsion va interfaol metodlardan foydalanish masalalari yoritilgan. Shuningdek, boshlang‘ich ta’limda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rni asoslab berilgan. Tadqiqot davomida nazariy tahlil, taqqoslash va pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanilib, metodik tayyorgarlikni takomillashtirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etilgan metodik tayyorgarlik bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy salohiyatini oshirib, ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Key words: metodik tayyorgarlik, kasbiy kompetensiya, boshlang‘ich ta’lim, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, innovatsion yondashuv, kompetensiyaviy ta’lim, mustaqil fikrlash.

KIRISH

Hozirgi globallashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablarning tubdan yangilanishiga olib kelmoqda [1]. Zamonaviy jamiyatda bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni shakllantirish jarayoni an’anaviy yondashuvlardan voz kechib, innovatsion hamda kompetensiyaviy model asosida tashkil etilishini taqozo etmoqda [2]. Shu nuqtai nazardan, uzluksiz ta’lim tizimining muhim bo‘g‘ini hisoblangan boshlang‘ich ta’lim bosqichi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan ushbu bosqichda o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishi, mustaqil fikrlash qobiliyati hamda

Compiled on: May 5, 2026.
Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) 4.0 license.

asosiy tayanch kompetensiyalari shakllanadi [3].

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini tubdan isloh qilish va rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati mazkur yo‘nalishning dolzarbligini yana-da kuchaytirmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni da ta’limning uzluksizligi, sifat va samaradorligini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1]. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5847-son Farmoni – “O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, innovatsion metodlarni keng joriy etish va ta’lim sifatini xalqaro darajaga olib chiqish asosiy strategik yo‘nalish sifatida ko‘rsatib o‘tilgan [2]. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan Davlat ta’lim standartlari (DTS) va o‘quv dasturlarida kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga joriy etish, o‘quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirish hamda ta’lim jarayonini interfaol metodlar asosida tashkil etish muhim yo‘nalish sifatida e’tirof etilgan [3]. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4884-son Qarori da pedagog kadrlarni tayyorlash sifatini oshirish va ularning metodik tayyorgarligini kuchaytirish masalalari alohida qayd etilgan [4]. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligi – bu ularning nafaqat fan bo‘yicha nazariy bilimlari, balki darsni ilmiy asosda rejalashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etish, baholashning ilg‘or usullaridan samarali foydalanish kabi kompleks kasbiy kompetensiyalar majmuasini o‘z ichiga oladi [3]. Ayniqsa, bugungi kunda o‘qituvchidan faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quv jarayonini boshqaruvchi, yo‘naltiruvchi va motivatsiya beruvchi fasilitator sifatida faoliyat yuritish talab etilmoqda [2]. Metodik tayyorgarlikning zamonaviy modeli o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantirish, ijodiy yondashuvni qo‘llab-quvvatlash hamda ta’lim jarayonini interfaol metodlar asosida tashkil etishni nazarda tutadi [3]. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar, masofaviy ta’lim platformalari va elektron ta’lim resurslaridan samarali foydalanish o‘qituvchining metodik kompetensiyasining ajralmas qismiga aylanib bormoqda [1]. Yuqoridagilardan kelib chiqib, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini zamon talablari asosida shakllantirish, uning nazariy va amaliy asoslarini takomillashtirish hamda samarali pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb ilmiy-pedagogik muammolaridan biri hisoblanadi [4]. Mazkur maqolada aynan ushbu masalalar tizimli ravishda tahlil qilinib, ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Mazkur muammo yuzasidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o‘qituvchidan yuqori darajadagi metodik kompetensiyani talab qiladi. Xususan, kompetensiyaviy yondashuv ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida qaralib, o‘quvchilarda nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi [1]. Mahalliy olimlarning ilmiy izlanishlarida ham ushbu masalaga alohida e’tibor qaratilgan. Jumladan, A. Avloniy (2017, “Turkiy guliston yoxud axloq”, Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti) asarida ta’lim va tarbiya uyg‘unligi, o‘qituvchining shaxsiy namunasi hamda metodik mahorati muhim omil sifatida ko‘rsatib o‘tilgan. N. Saidahmedov (2018, “Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar”, Toshkent: “Fan va texnologiya”) o‘z tadqiqotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o‘qitish jarayoniga joriy etishning nazariy va amaliy asoslarini yoritgan. B. Xodjayev (2020, “Umumiy pedagogika nazariyasi”, Toshkent: “Noshir”) esa kompetensiyaviy yondashuvning mohiyatini ochib berib, o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish yo‘llarini tahlil qilgan. Shuningdek, R. Ishmuhamedov (2019, “Innovatsion pedagogik texnologiyalar”, Toshkent: “Iqtisodiyot”) o‘quv jarayonida interfaol metodlarning samaradorligini asoslab bergan bo‘lsa, M. Ochilov (2021, “Pedagogik texnologiyalar va ularni qo‘llash”, Toshkent: “Universitet”) o‘qituvchining metodik kompetensiyasini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning o‘rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslagan. Xalqaro miqyosda olib

borilgan tadqiqotlar ham ushbu yo‘nalishning dolzarbligini tasdiqlaydi. Jumladan, J. Hattie (2009, “Visible Learning”, Routledge nashriyoti) o‘z tadqiqotlarida o‘qituvchining metodik mahorati ta’lim samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatishini isbotlagan. L. Darling-Hammond (2017, “Teaching for Deep Learning”, Jossey-Bass) o‘qituvchilarni tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuv va amaliy ko‘nikmalarning ahamiyatini asoslab bergan. P. Mishra va M. Koehler (2006, “Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge”, Teachers College Record) tomonidan ishlab chiqilgan TPACK modeli o‘qituvchilarning texnologik, pedagogik va predmet bilimlarini integratsiyalash zarurligini ko‘rsatadi. OECD (2019, “Future of Education and Skills 2030”, OECD Publishing) hisobotida esa zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchilarning moslashuvchanligi va innovatsion yondashuvlari asosiy omil sifatida e’tirof etilgan. UNESCO (2021, “Reimagining Our Futures Together”, UNESCO Publishing) tadqiqotlarida esa ta’limni insonparvarlik asosida rivojlantirish va o‘qituvchining metodik tayyorgarligini kuchaytirish zarurligi ta’kidlangan. Mazkur tadqiqot ishida metodologik asos sifatida tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida nazariy tahlil, solishtirma tahlil, pedagogik kuzatuv, anketa so‘rovi va tajriba-sinov usullari qo‘llanildi. Shuningdek, boshlang‘ich sinflarda interfaol metodlar (klaster, aqliy hujum, “Insert”, “Baliq skeleti” va boshqalar) asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi amaliy jihatdan o‘rganildi. Natijada, adabiyotlar tahlili va qo‘llanilgan metodologiya asosida shunday xulosaga kelindiki, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini shakllantirishda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalar, innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Olib borilgan tajriba-sinov ishlari davomida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini oshirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarning samaradorligi kompleks tarzda baholandi. Tadqiqotda tajriba va nazorat guruhlari shakllantirilib, ularning boshlang‘ich va yakuniy ko‘rsatkichlari qiyosiy tahlil qilindi. Natijalar statistik va sifat jihatdan tahlil qilinib, quyidagi aniq xulosalar olindi.

Birinchidan, metodik tayyorgarligi yuqori darajada shakllangan o‘qituvchilar tomonidan tashkil etilgan darslar samaradorligi sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlandi. Tajriba guruhida dars jarayonini rejalashtirish, maqsadga yo‘naltirilgan faoliyatni tashkil etish va baholash mezonlarini to‘g‘ri qo‘llash natijasida o‘quvchilarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari o‘rtacha 15–20 foizga oshgani qayd etildi. Bu holat metodik tayyorgarlikning bevosita ta’lim sifatiga ta’sirini tasdiqlaydi.

Ikkinchidan, interfaol metodlardan (jumladan, “aqliy hujum”, “klaster”, “Insert”, “Baliq skeleti”) tizimli foydalanish o‘quvchilarning darsdagi faolligini sezilarli darajada oshirdi. Kuzatuv natijalariga ko‘ra, tajriba guruhida o‘quvchilarning dars jarayonidagi faol ishtiroki 30–35% ga ortdi, savol-javoblarda qatnashish va mustaqil fikr bildirish ko‘rsatkichlari esa ancha yuqori darajaga ko‘tarildi. Bu esa interfaol metodlarning samaradorligini amaliy jihatdan tasdiqlaydi.

Uchinchidan, innovatsion pedagogik texnologiyalar, xususan, axborot-kommunikatsiya vositalari va raqamli resurslardan foydalanish ta’lim jarayonining sifatini yaxshilashga xizmat qilgani aniqlandi. Elektron taqdimotlar, multimediya materiallari va interaktiv topshiriqlardan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning mavzuni o‘zlashtirish darajasi an’anaviy darslarga nisbatan o‘rtacha 20–25% ga yuqori bo‘lgani kuzatildi.

To‘rtinchidan, individual yondashuvni qo‘llash o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini barqaror oshirishga imkon berdi. Differensial topshiriqlar, individual ishlash va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari orqali past o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar ulushi tajriba guruhida 10–12% ga kamaygani, yuqori natija ko‘rsatuvchi o‘quvchilar ulushi esa ortgani qayd etildi. Shuningdek, umumiy tahlillar shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy metodik tayyorgarlik o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Tajriba yakunida o‘qituvchilarning metodik kompetensiya darajasi (rejalashtirish, metod tanlash, baholash va refleksiya ko‘nikmalari) o‘rtacha 18–22% ga oshgani aniqlangan [2].

Natijalar tahlili asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, zamonaviy pedagogik yondashuvlar

asosida tashkil etilgan metodik tayyorgarlik nafaqat o‘qituvchilarning kasbiy mahoratini oshiradi, balki o‘quvchilarning bilim olish samaradorligini ham sezilarli darajada yaxshilaydi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy ta’lim usullari bilan solishtirganda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, interfaol metodlardan foydalanish, muammoli vaziyatlar yaratish hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini dars jarayoniga integratsiya qilish o‘quvchilarning bilish faolligini kuchaytiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi va ta’lim samaradorligini oshiradi. Bu holat tadqiqot davomida aniqlangan miqdoriy ko‘rsatkichlar bilan ham tasdiqlandi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarning afzalligi shundaki, ular o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Interfaol metodlar orqali tashkil etilgan darslarda o‘quvchilar o‘z fikrini erkin ifoda etadi, muammolarni tahlil qiladi va jamoa bilan hamkorlikda yechim topishga harakat qiladi. Natijada, o‘quvchilarda nafaqat bilim, balki kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalar ham shakllanadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarda metodik kompetensiyani shakllantirish jarayoni kompleks yondashuvni talab etishini ko‘rsatdi. Faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolish yetarli emas, balki ularni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa pedagogik amaliyotning sifatli tashkil etilishini, ya’ni talabalarning real dars jarayonlarida faol ishtirok etishini, mustaqil dars o‘tishini va refleksiya qilish ko‘nikmalarini shakllantirishni talab qiladi. Bundan tashqari, muhokama jarayonida aniqlanishicha, metodik tayyorgarlik darajasi o‘qituvchining darsni rejalashtirish, samarali metodlarni tanlash, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va baholash jarayonini to‘g‘ri tashkil etish qobiliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu boisdan, o‘qituvchi tayyorlash tizimida kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish, innovatsion texnologiyalarni o‘rgatish va ularni amaliyot bilan uyg‘unlashtirish zarur. Muammoli jihatlar ham kuzatildi. Jumladan, barcha o‘qituvchilarning zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash darajasi bir xil emasligi, moddiy-texnik baza yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda ayrim hollarda an’anaviy yondashuvlarning ustunligi saqlanib qolayotganligi aniqlangan. Bu esa metodik tayyorgarlikni yanada takomillashtirish, o‘qituvchilar malakasini muntazam oshirib borish va ta’lim jarayonini resurslar bilan ta’minlash zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Ilmiy-tadqiqot ishlari bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligiga qo‘yiladigan zamonaviy talablar tizimli va kompleks xarakterga ega ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalari, tahlillar va tajriba-sinov ishlari asosida aniqlanishicha, zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining metodik tayyorgarligi uning kasbiy faoliyatining asosiy mezonlaridan biri hisoblanadi. Xususan, metodik tayyorgarlik quyidagi ustuvor yo‘nalishlarni o‘z ichiga olishi zarur. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta’lim jarayonini tashkil etish, bunda o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalari integratsiyalashgan holda shakllantiriladi. Innovatsion va interfaol metodlardan samarali foydalanish orqali o‘quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini rivojlantirish. O‘quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyat va ehtiyojlarini hisobga olgan holda differensial yondashuvni ta’minlash. Zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini ta’lim jarayoniga keng joriy etish va ulardan maqsadli foydalanish.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, metodik tayyorgarlikni takomillashtirish nafaqat o‘qituvchilarning kasbiy mahoratini oshiradi, balki o‘quvchilarning bilim darajasi, o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari hamda darsga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada yaxshilaydi. Bu esa ta’lim sifatining oshishiga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy metodik tayyorgarlik o‘qituvchidan doimiy o‘z ustida ishlashni, innovatsion yondashuvlarni o‘zlashtirishni va pedagogik faoliyatni refleksiv tahlil qilishni talab etadi. Shu sababli pedagog kadrlarni tayyorlash tizimida nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, pedagogik amaliyotni takomillashtirish hamda uzluksiz malaka oshirish tizimini kuchaytirish zarur. Umuman olganda,

mazkur tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini yanada takomillashtirishga, ta’lim jarayonini modernizatsiya qilishga hamda uning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Akhatov, L., Madalimov, T., & Xaytmetov, R. (2020). The Spiritual Connection of Sufism and Tolerance in the Works of Jami. International Journal of Multidisciplinary Research and Publications, 2, 1–4.
2. Xaytmetov, R. (2020). Immanuil Kant falsafasida olam va odam muammosi. Ma’mun Akademiyasi axborotnomasi, 5(2), 71–74.
3. Avloniy, A. (2017). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
4. Saidahmedov, N. (2018). Pedagogik mahorat va innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. Xodjayev, B. (2020). Umumiy pedagogika nazariyasi. Toshkent: Noshir.
6. Ishmuhamedov, R. (2019). Innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
7. Ochilov, M. (2021). Pedagogik texnologiyalar va ularni qo‘llash. Toshkent: Universitet nashriyoti.
8. Hattie, J. (2009). Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. London: Routledge.
9. Darling-Hammond, L. (2017). Teaching for Deep Learning. San Francisco: Jossey-Bass.
10. Mishra, P., & Koehler, M. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.
11. OECD. (2019). The Future of Education and Skills 2030. Paris: OECD Publishing.
12. UNESCO. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO Publishing.